

СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: контрабанда та «сірий імпорт», корупція на митниці

за результатами п'ятої хвилі щорічного опитування
українських експортерів та імпортерів

Проект «Підтримка Громадської Ініціативи
«За чесну та прозору митницю»

Київ 2020

ПРО ПРОЄКТ

Загальна мета проєкту полягає у підвищенні спроможності громадянського суспільства брати участь у розробці економічної політики в Україні.

Очікувані результати:

- (1) посилення спроможності та ефективності ініціативи;
- (2) активізація політичного діалогу між громадянським суспільством та державою з питань впровадження реформи у митній сфері

Термін реалізації проєкту: 36 місяців, з 1 січня 2020 року.

За фінансової підтримки Європейського Союзу, МФ «Відродження» та ATLAS Network (США).

Ініціатива є неформальною мережею ОГС із різних регіонів України, які дбають про покращення бізнес-клімату.

26 членів станом на вересень 2020

Діяльність ініціативи спрямована на моніторинг впровадження митної реформи та сприяння діалогу щодо реалізації інституційної реформи митниці відповідно до принципів належного управління та принципів вільної торгівлі.

Громадська ініціатива створена у 2018 році у процесі реалізації проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі», який впроваджувався ІЕД за підтримки ЄС та МФ «Відродження».

Щорічне опитування українських експортерів та імпортерів: основа адвокаційної та аналітичної роботи Ініціативи

ІЕД розробив та застосовує з 2015 року спеціальний національний інструмент моніторингу та оцінки політики «Моніторинг спрощення процедур торгівлі».

Це інструмент виміру прогресу в сфері сприяння та спрощення процедур міжнародної торгівлі та роботи митниці, який засновано на оцінках безпосередніх учасників процесу реалізації політики — представників бізнесу.

В основі моніторингу лежать результати щорічного опитування 1000 підприємств експортерів / імпортерів по всій території України.

Відбулось 5 щорічних опитувань: 2015, 2016, 2017, 2018, 2020

5-те Щорічне опитування: теми

Як бізнес оцінює діяльність митних органів та реформи у митній сфері

Кількісні та якісні оцінки вартості та тривалості процедур ЗЕД

Як бізнес оцінює різні митні процедури

Чому затримуються вантажі під час митного контролю

Чи легко оскаржити дії митних органів підприємствам

Як працює «єдине вікно» та електронний документообіг

Що перешкоджає імпортерам та експортерам

Як вплинула Угоди про Асоціацію на діяльність бізнесу

Яка роль бізнес-асоціацій

Де підприємства беруть інформацію

Що думає бізнес про «контрабанду» та «сірий імпорт»

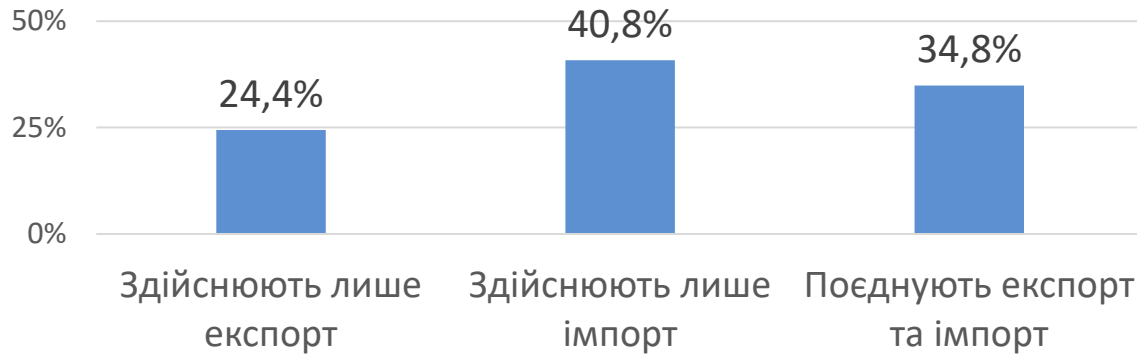
Що там з корупцією на митниці

КОГО БУЛО ОПИТАНО: ВИБІРКА

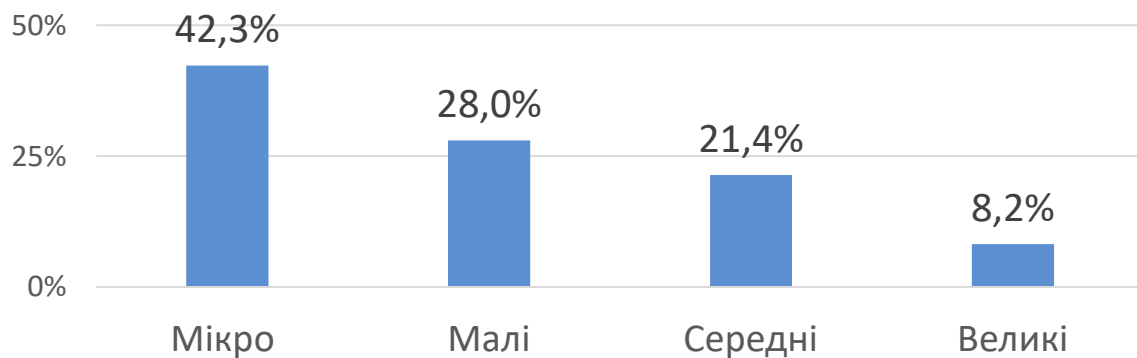


Вибірка: якими є опитані підприємства

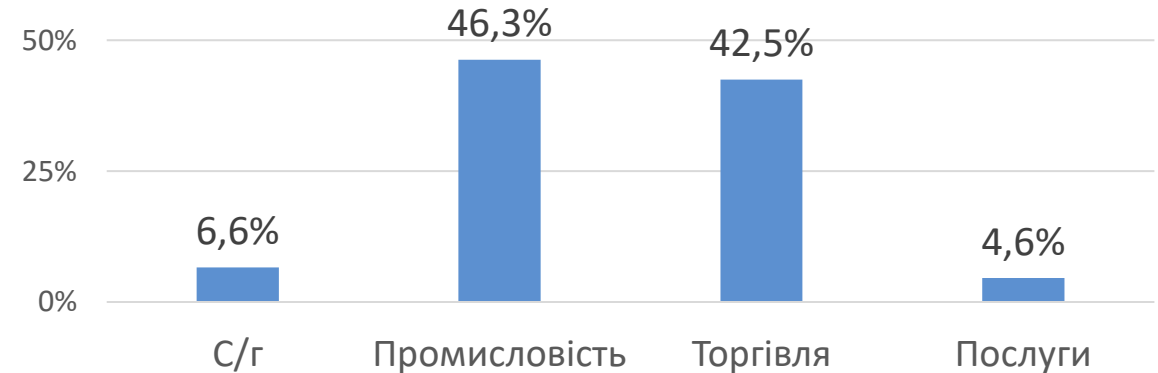
Підприємства за видом ЗЕД, %



Підприємства за розміром, %



Підприємства за сектором, %



- **1000+** опитаних представників підприємств, що займаються експортом та/або імпортом
- Було опитано бізнес усіх **розмірів**: від мікропідприємств до великих підприємств. Більшість склали мікро- та малі підприємства
- Більшість опитаних – представники **промисловості та торгівлі**

ЧОМУ ВАРТО ГОВОРИТИ ПРО СІРИЙ ІМПОРТ ТА КОРУПЦІЮ НА МИТНИЦІ



«Сірий імпорт» та корупція – актуальні питання

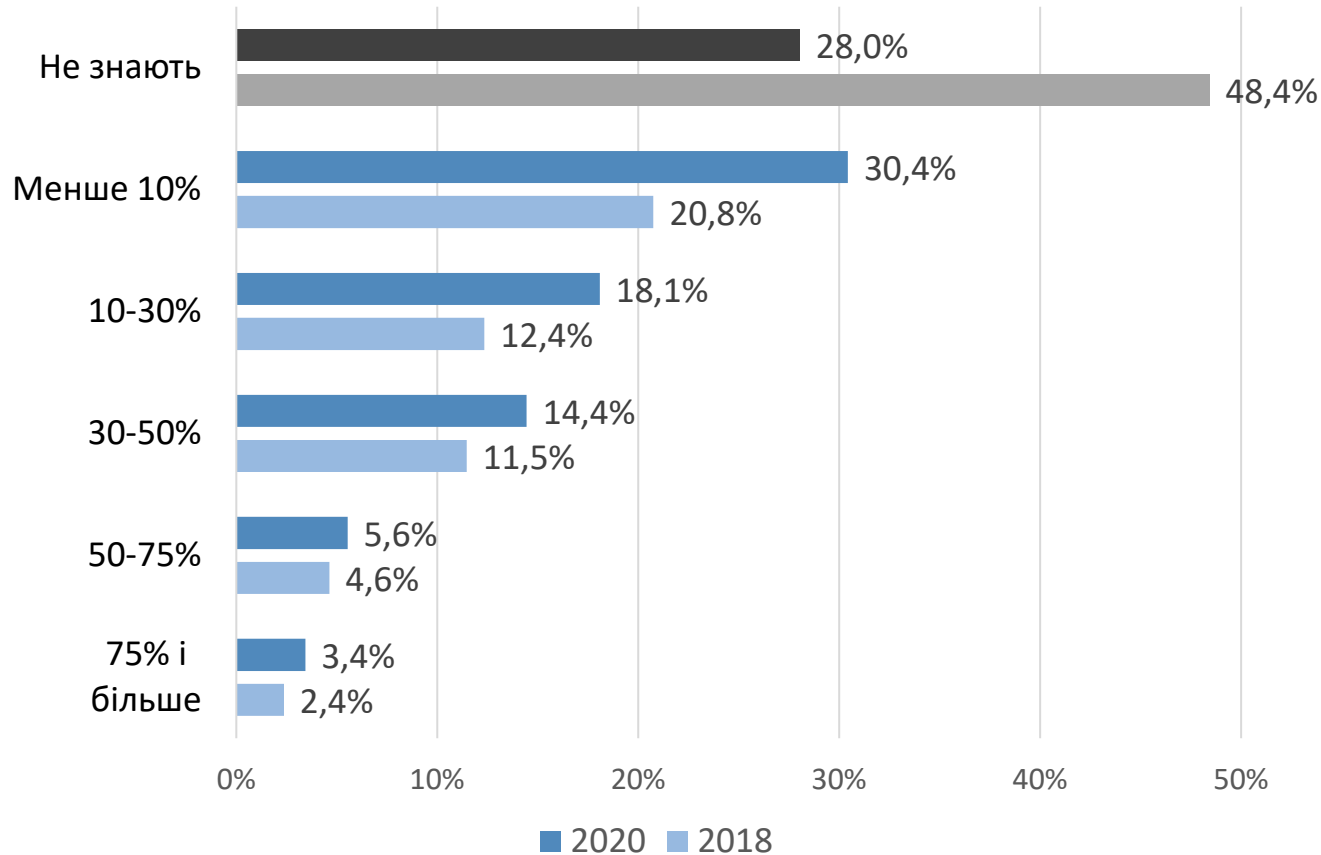
- «Сірий імпорт» – це товари, ввезені з порушенням митних правил, у тому числі без оподаткування
- Ця проблема актуальна **для бізнесу**, адже це створює нерівні умови для конкуренції
- Це також важлива проблема **для держави** – не надходять митні платежі
- **Корупція на митниці** – це проблема, про яку говорить бізнес та органи влади.
- Попередження та подолання корупції входить до **пріоритетних кроків** державних стратегічних документів, таких як Антикорупційна стратегія на 2020-2024 роки та План підвищення ефективності роботи митної служби
- Сьогодні ми поговоримо про:
 - **Поширеність** «сірого імпорту» та думки бізнесу щодо того, як йому **протидіяти**
 - Погляди бізнесу на **кримінальну відповідальність** за ввезення контрабанди
 - Різні аспекти та прояви корупції: важливість **неформальних стосунків** з владою, корупція серед проблем **на митниці**, зв'язок між **оцінкою корупції** та загальною **оцінкою роботи митниці**

«СІРИЙ ІМПОРТ»: ПОШИРЕНІСТЬ, ПРОТИДІЯ



Оцінка рівня «сірого імпорту»

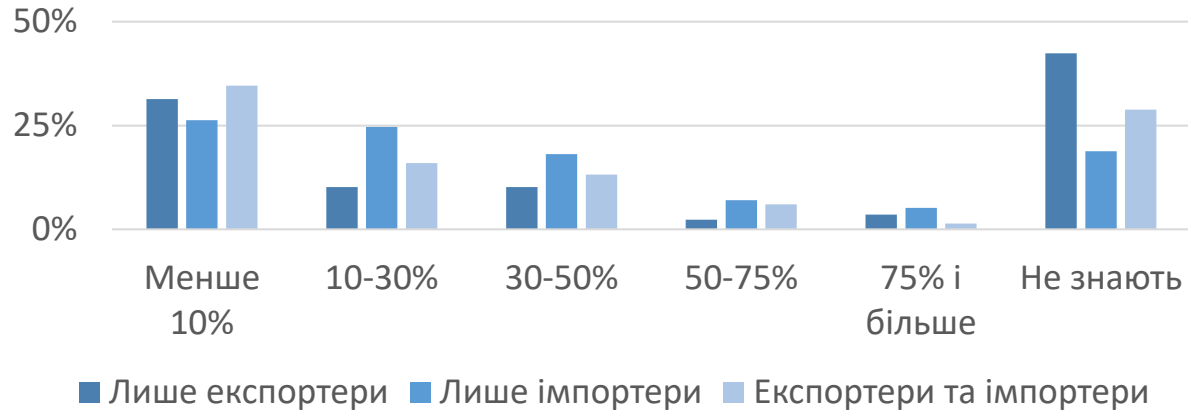
Оцінка частки "сірого імпорту" на своєму ринку, %



- Підприємства оцінили **рівень присутності «сірого імпорту»** на своєму галузевому ринку
- Майже третина опитаних оцінює цю частку як **меншу, ніж 10%**. Ще близько третини вважають, що частка «сірого імпорту» складає **від 10% до 50%**
- Лише 3,4% оцінюють частку «сірого імпорту» як більшу від 75%
- В середньому, за оцінкою опитаних, рівень «сірого імпорту» у 2020 році складає 24,2% – майже стільки ж, як і у 2018 році (25,3%)
- Порівняно з 2018 р. суттєво **зменшилась частка підприємств, які не можуть оцінити частку «сірого імпорту»** на своєму ринку

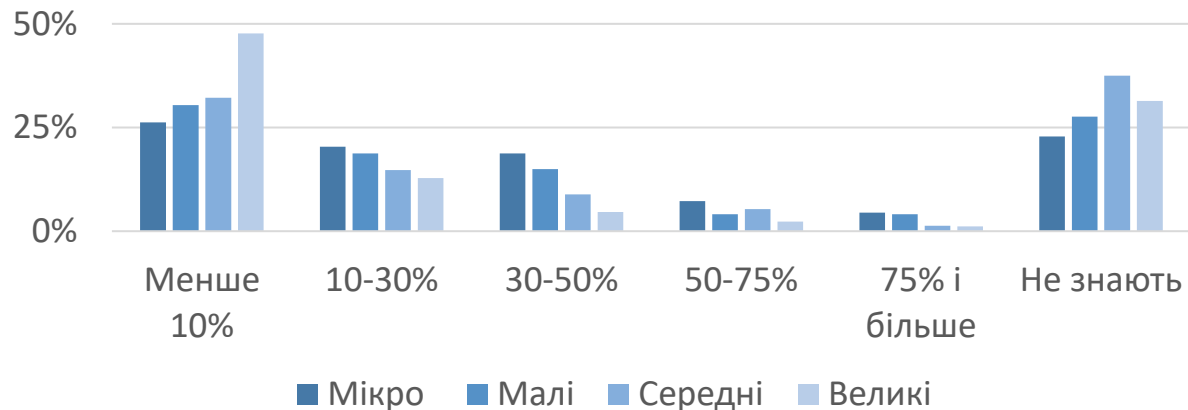
Оцінка рівня «сірого імпорту»: розрізи

Оцінка за видом ЗЕД, %

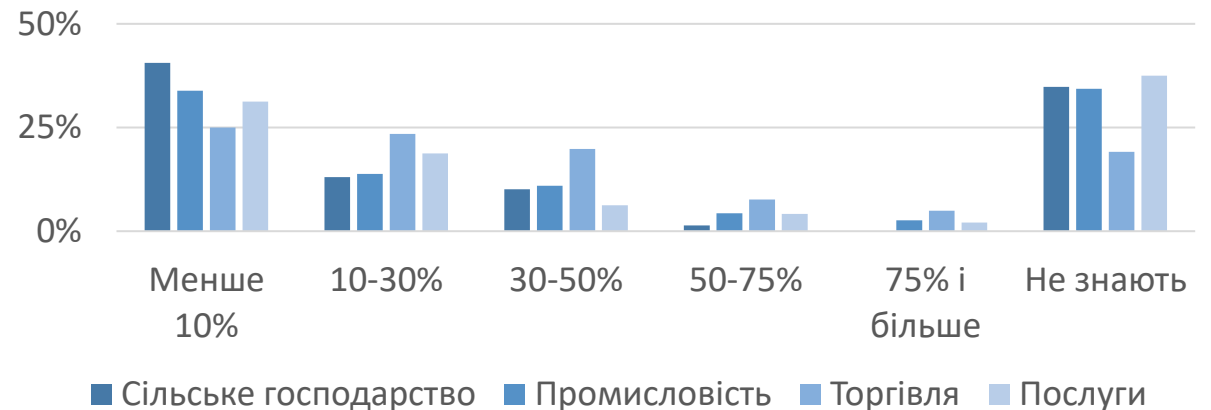


- **Виключно експортери** частіше від інших не знають, якою є частка «сірого імпорту» на їхньому ринку
- **Великі підприємства** вважають частку «сірого імпорту» меншою порівняно з іншими
- У сфері **торгівлі** опитані частіше від інших можуть оцінити частку «сірого імпорту» і оцінюють його частку як найбільшу (кожен третій вважає, що вона перевищує 30%)

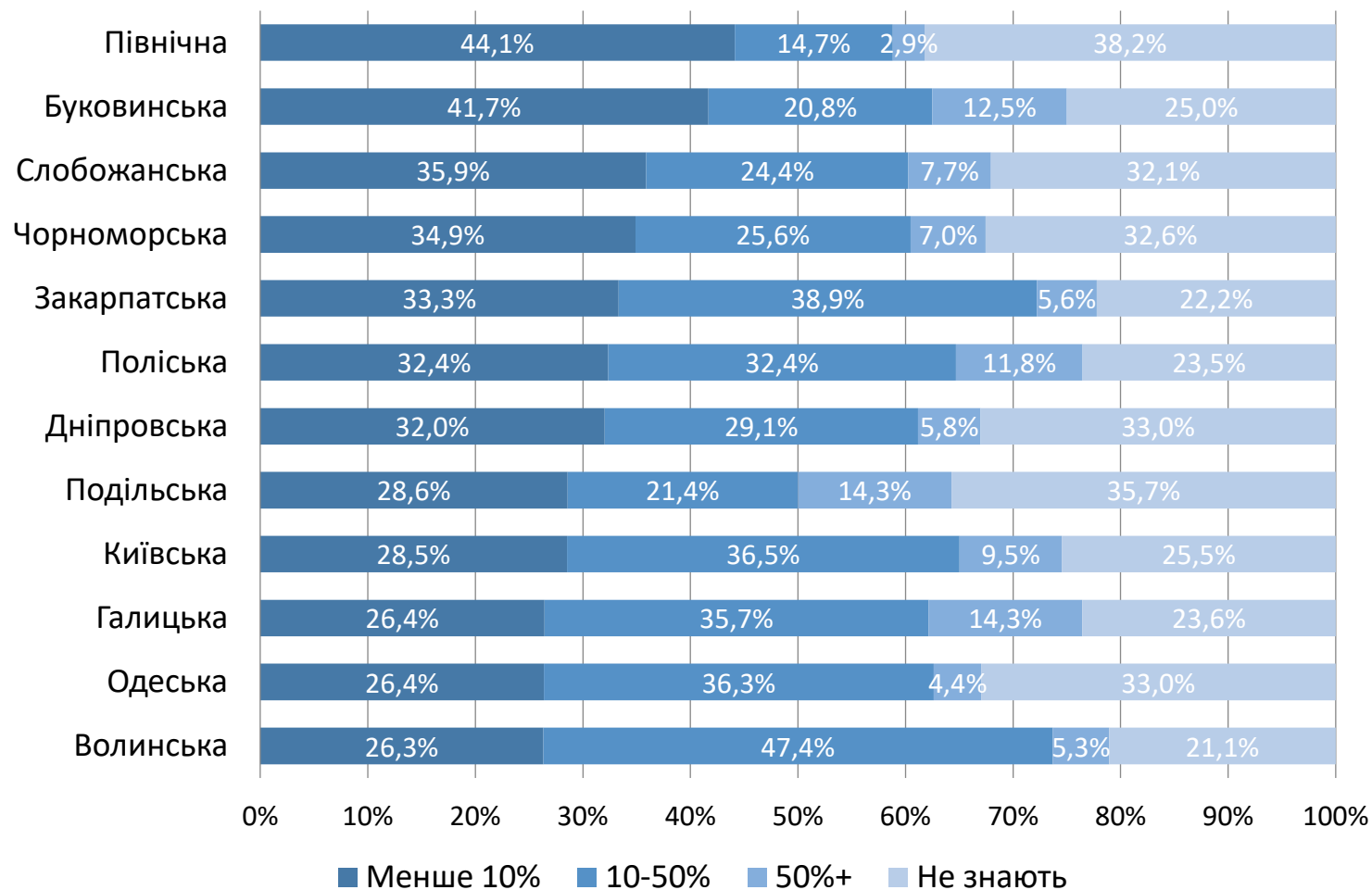
Оцінка за розміром, %



Оцінка за сектором, %



Оцінка рівня «сірого імпорту» за митницями



- Підприємства, що обслуговуються на Північній і Буковинській митницях, оцінюють рівень «сірого імпорту» як **найменший**
- Кожне сьоме підприємство серед тих, що розмитнюються на Подільській та Галицькій митницях, вважає його **більшим, ніж 50%**
- Підприємства на Волинській і Закарпатській митницях **найчастіше можуть оцінити** рівень «сірого імпорту»
- Підприємства на Північній і Подільській митницях – **найрідше**

Відповіді підприємств на Азовській та Східній митницях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних

Рейтинг перешкод при імпорті

Рейтинг перешкод серед імпортерів, у кого були перешкоди, %



- Проблема «сірого імпорту» **не належить до найгостріших проблем** для імпортерів
- У 2020 році топ-3 проблеми – **непрозорість визначення митної вартості, складність митного і податкового законодавства, високі ставки митних платежів**
- У 2020 році «сірий імпорт» поділяє **9-те місце серед проблем для імпортерів** разом з проблемою неякісної інфраструктурою
- У 2018 ця проблема також була **на 9-му місці** у рейтингу проблем для імпортерів
- Можна припустити, що вплив цієї проблеми **практично не змінився** за 2 роки

Як протидіяти «сірому імпорту»?

Заходи, які респонденти пропонують для усунення "сірого імпорту" з їхнього ринку, %

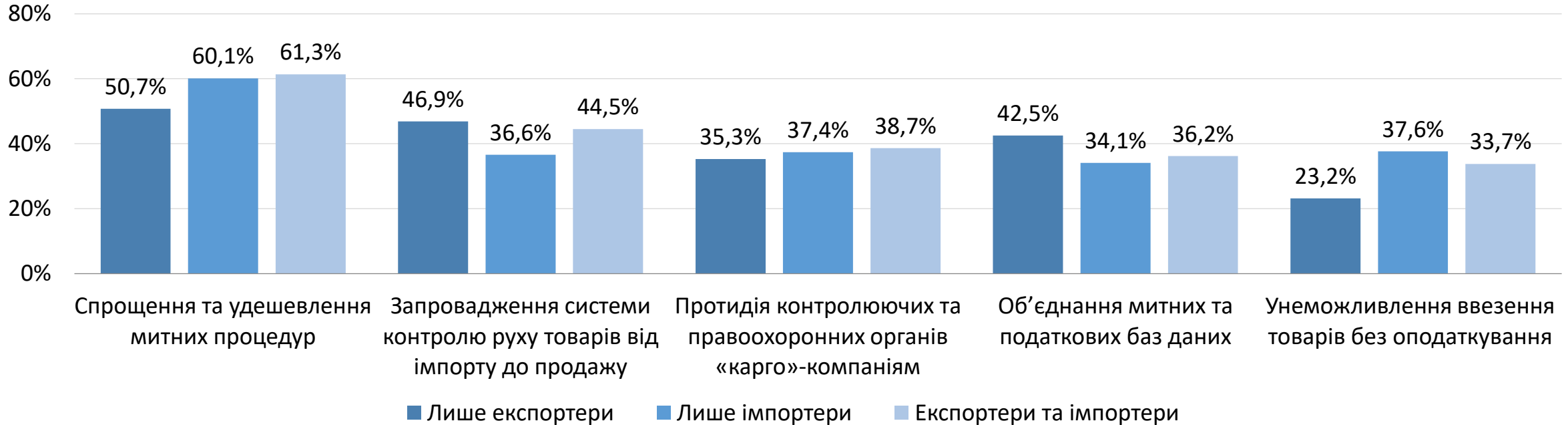


- На 1му місці серед заходів, які, на думку респондентів, слід вжити для боротьби з «сірим імпортом» – **спрощення та здешевлення митних процедур**
- З великим відривом на 2му місці – запровадження **системи контролю за товарами від імпорту до продажу**
- На 3му і 4му місцях – **протидія «карго»-компаніям та об'єднання митних і податкових баз даних**

Як протидіяти «сірому імпорту»?

Пропозиції за видом ЗЕД

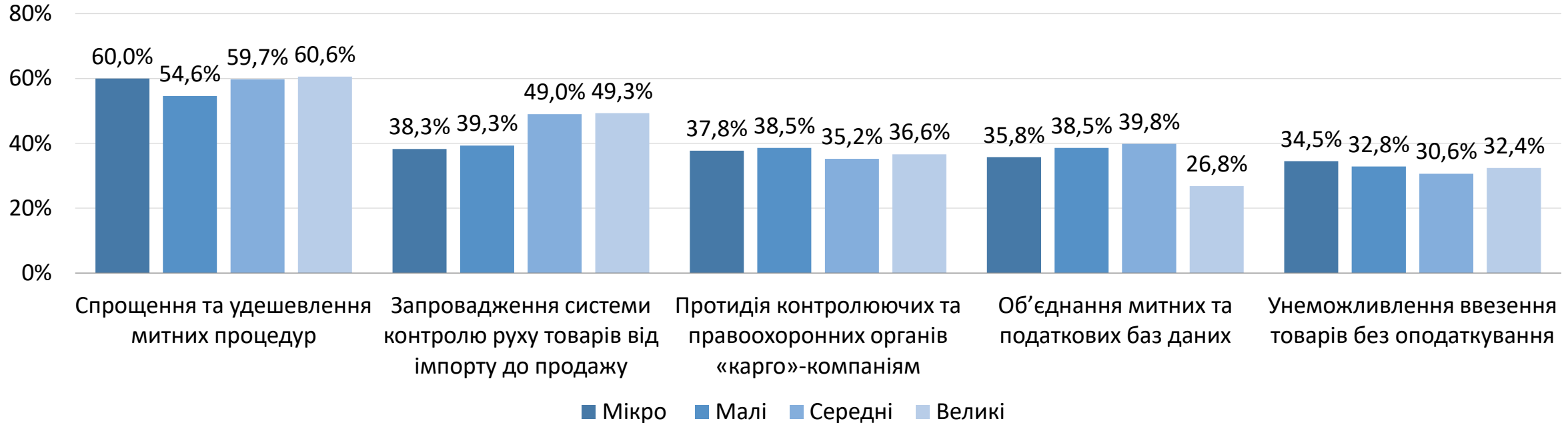
Розподіл топ-5 пропозицій для боротьби з "сірим імпортом" за видом ЗЕД, %



- За більшістю заходів, які бізнес пропонує для усунення «сірого імпорту» з ринку, **немає значних відмінностей** між підприємствами різних розмірів, секторів та видів ЗЕД
- **Імпортери** більше від виключно експортерів підтримують спрощення і здешевлення митних процедур, але також заборону на ввезення в Україну товарів без оподаткування

Як протидіяти «сірому імпорту»? Пропозиції за розміром

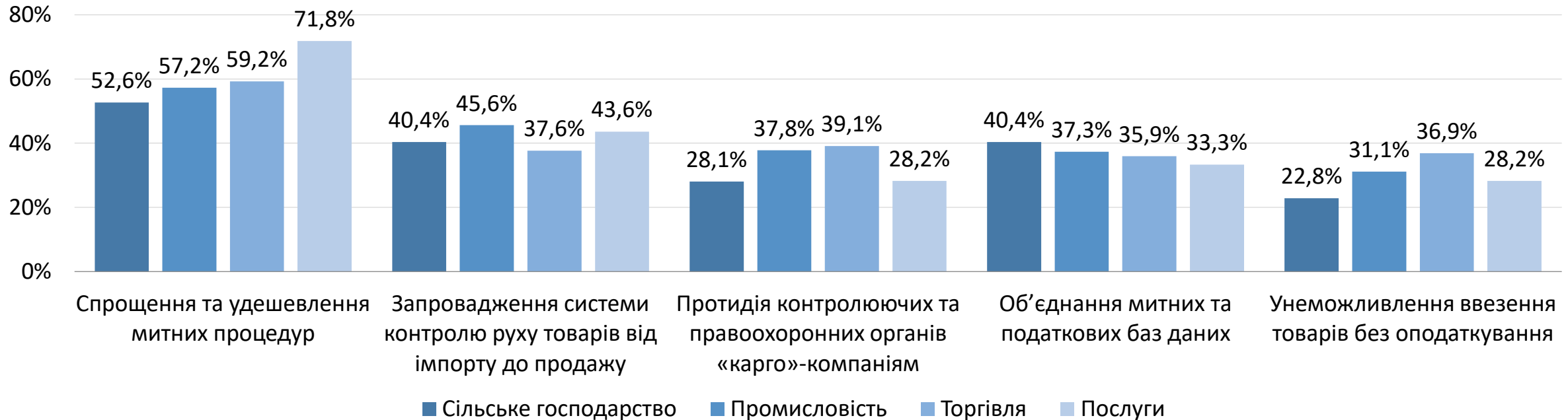
Розподіл топ-5 пропозицій для боротьби з "сірим імпортом" за розміром, %



- **Середні та великі підприємства** більше, ніж мікро- та малі підтримують запровадження системи контролю руху товарів від моменту імпорту до кінцевого продажу

Як протидіяти «сірому імпорту»? Пропозиції за сектором

Розподіл топ-5 пропозицій для боротьби з "сірим імпортом" за сектором, %



- У сфері **послуг** для боротьби з «сірим імпортом» частіше, ніж в інших секторах, пропонують спростити та здешевити митні процедури

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ КОНТРАБАНДИ



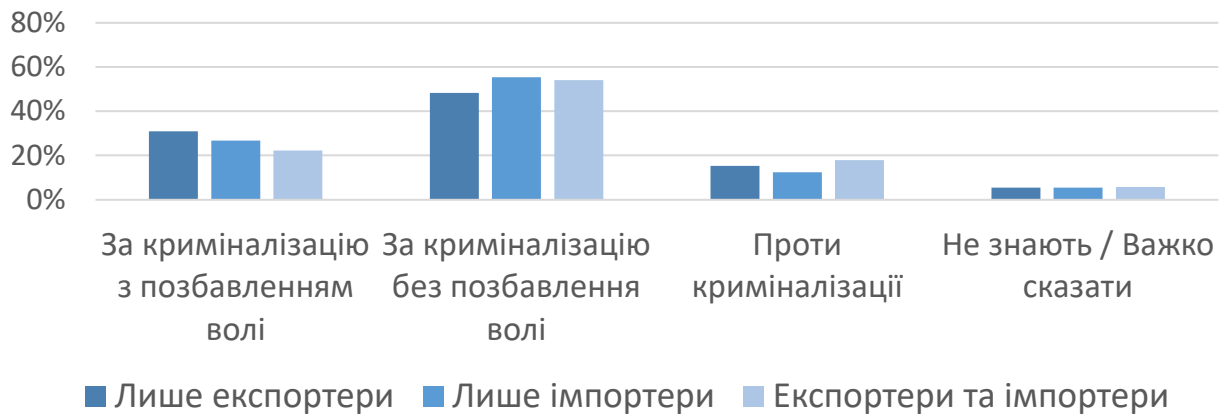
Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення



- Найчастіше респонденти підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення, але **без позбавлення волі** – більше 50%
- Приблизно кожен четвертий опитаний вважає, що за контрабанду потрібно ввести кримінальну відповідальність з **позбавленням волі**
- Лише 15% **не підтримують** криміналізацію контрабанди
- Тему криміналізації контрабанди ІЕД детально аналізує у **консультативній роботі** «Чи потрібна криміналізація товарної контрабанди?», А. Бутін <http://tfdialogue.ier.com.ua/archives/3305>

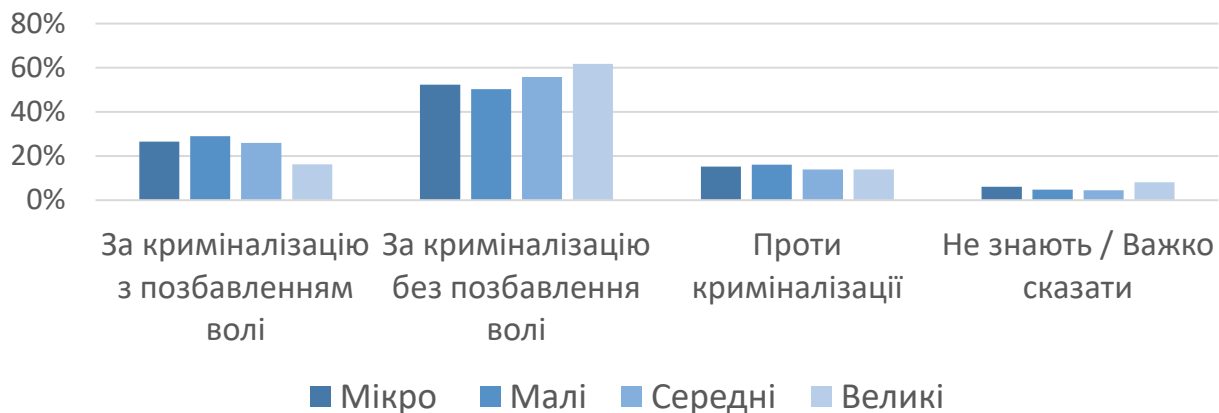
Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення: розрізи

Ставлення до криміналізації за видом ЗЕД, %

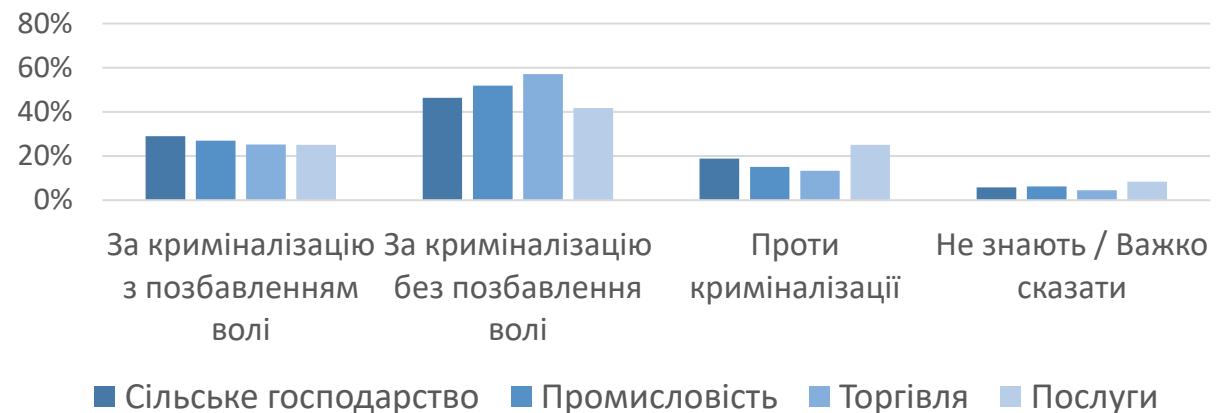


- **Експортери та імпортери** істотно не відрізняються ставленням до криміналізації неофіційного ввезення товарів
- **Великі підприємства** рідше від інших підтримують криміналізацію контрабанди з позбавленням волі
- **У сфері послуг** найчастіше виступають проти криміналізації контрабанди

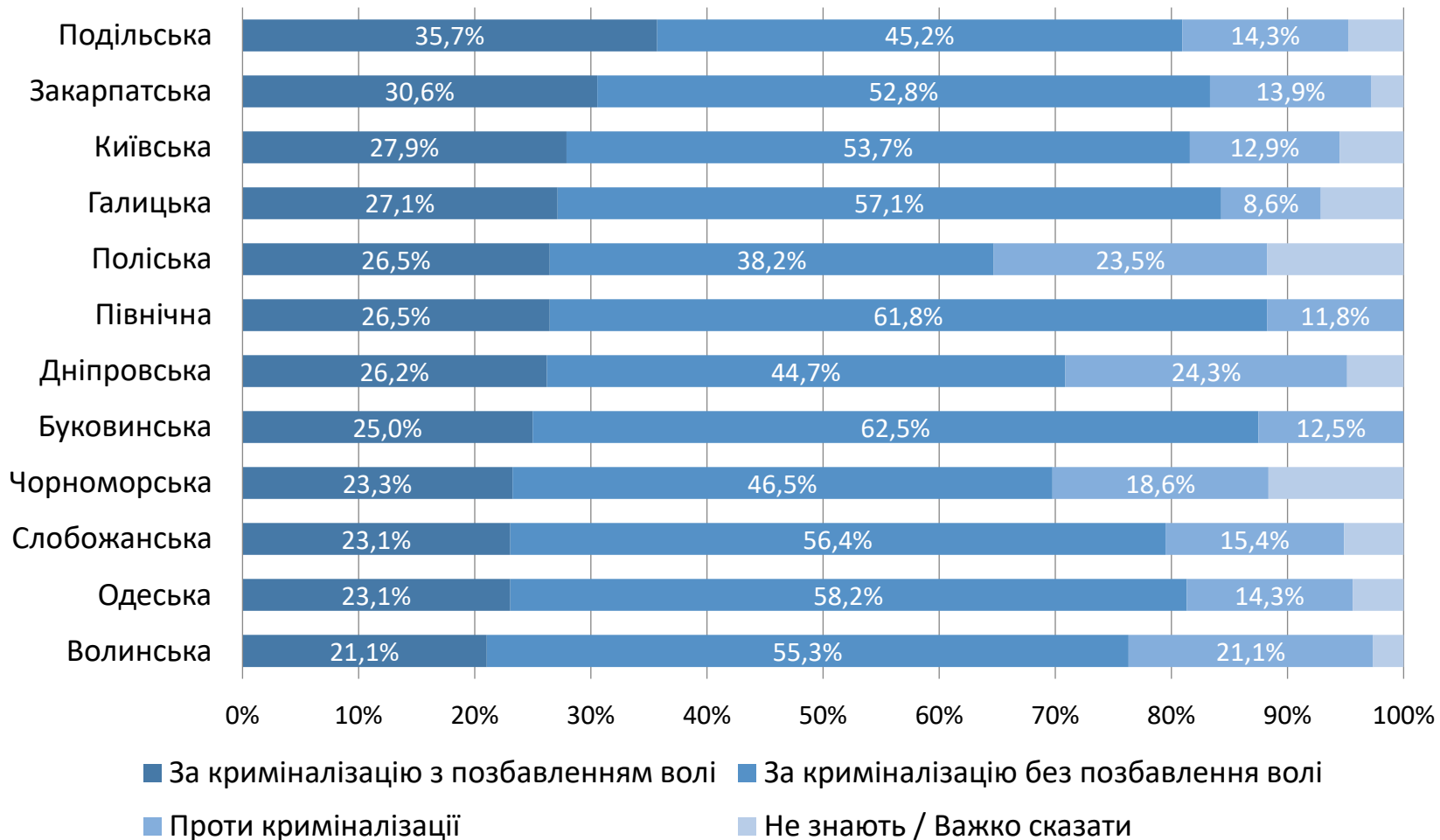
Ставлення до криміналізації за розміром, %



Ставлення до криміналізації за сектором, %



Підтримка криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення за митницею

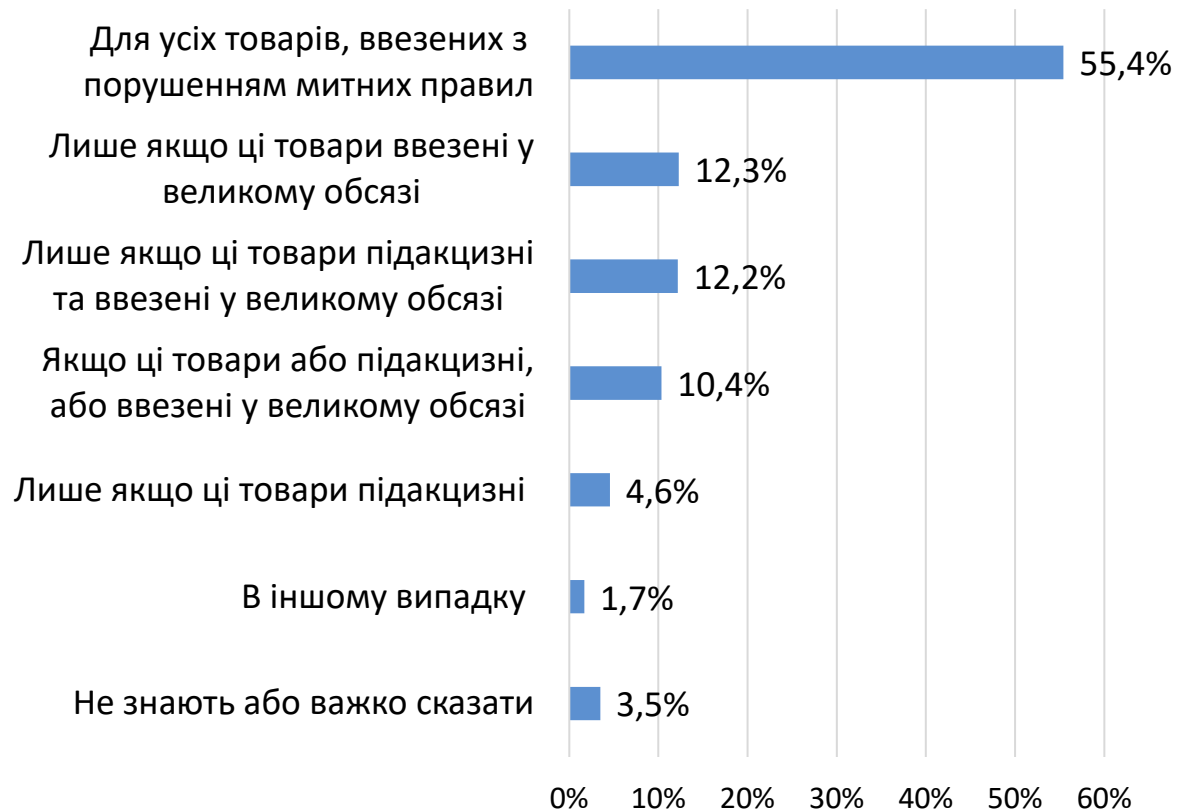


- Підприємства, що розмитнюються на Подільській митниці, **найбільше підтримують криміналізацію контрабанди з кримінальною відповідальністю**
- Серед підприємств, що розмитнюються на Дніпровській та Поліській митницях – найбільші частки тих, які виступають **проти криміналізації контрабанди**

Відповіді підприємств на Азовській та Східній митницях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних

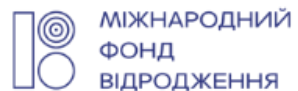
У яких випадках слід криміналізувати контрабанду?

Підстави для криміналізації контрабанди, %
серед респондентів, що підтримують
кримінальну відповідальність

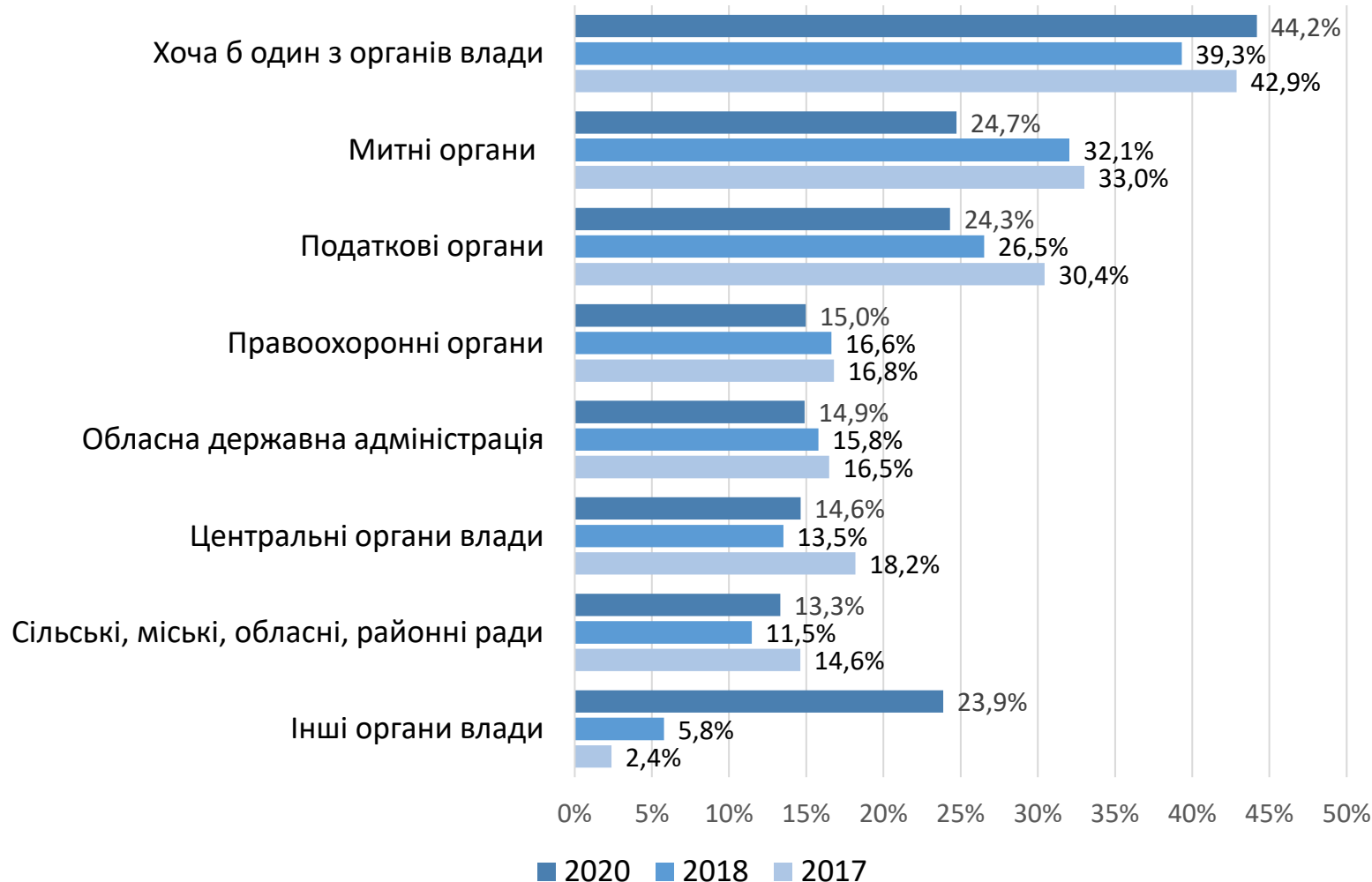


- Більше половини респондентів, що підтримують криміналізацію контрабанди, вважають, що слід ввести кримінальну відповідальність за ввезення **усіх товарів** з порушеннями
- Кожен восьмий респондент вважає, що криміналізувати потрібно контрабанду **у великих обсягах** та стільки ж – **у великих обсягах + підакцизних товарів**
- **Виключно імпортери** рідше від інших підтримують криміналізацію всієї контрабанди і частіше – контрабанду у великих обсягах
- Зі збільшенням **розміру** підприємств зростає підтримка криміналізації усієї контрабанди
- Бізнес, що користується послугами **Буковинської митниці**, найчастіше підтримує криміналізацію усієї контрабанди, а той, що розмитнюється **на Волинській**, – контрабанди у великих обсягах

КОРУПЦІЯ: «ВАЖЛИВІ ДРУЗІ»

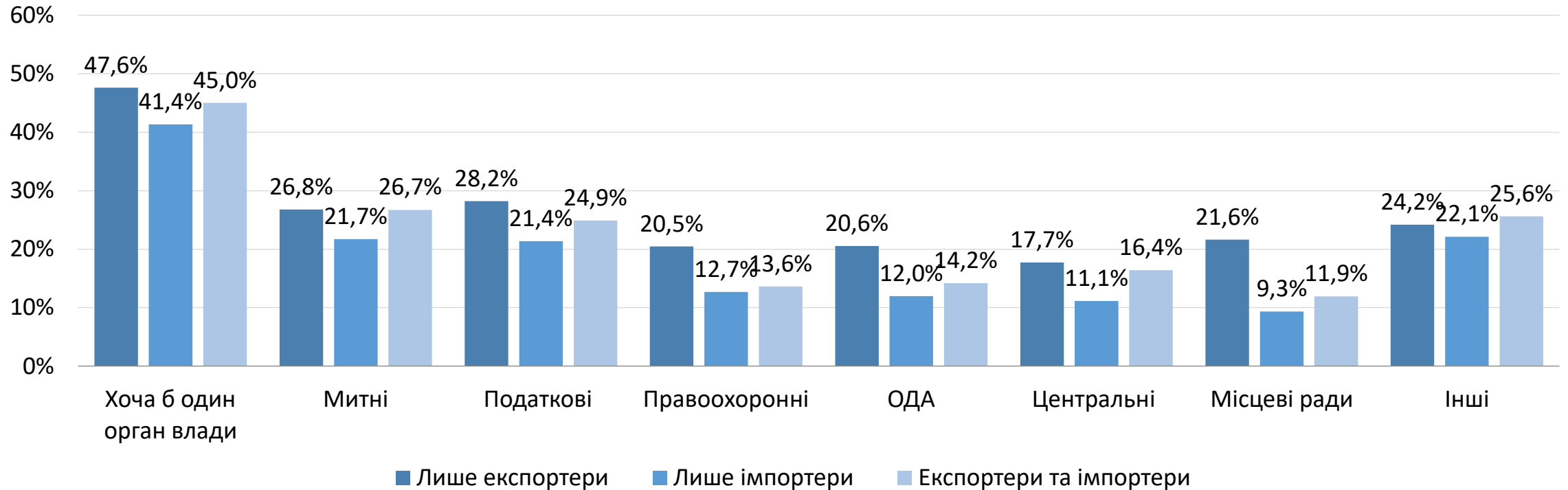


Важливість неформальних стосунків з владою для ведення бізнесу



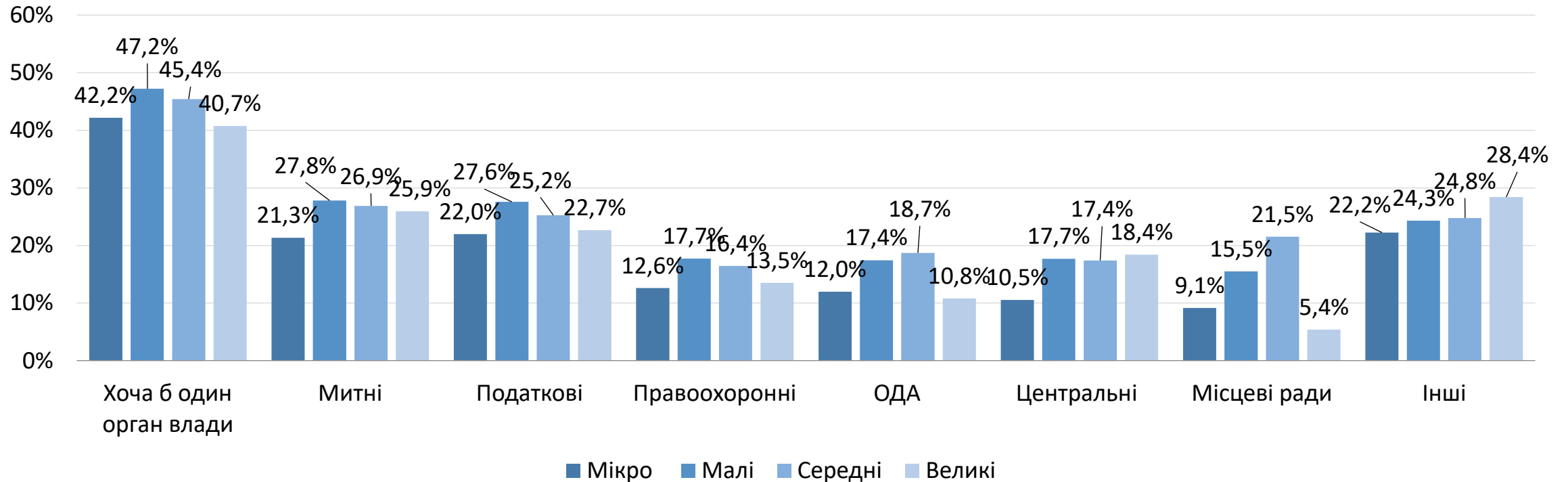
- У 2020 році **більше 44%** респондентів сказали, що для успіху бізнесу важливі неформальні стосунки хоча б з одним органом влади
- Це дещо **більше, ніж у 2018 році (39,3%)**
- Отже, неформальні канали взаємодії з владою залишаються важливими для бізнесу
- Як і раніше, на перших двох місцях – **митні та податкові органи**
- Однак, важливість неформальних стосунків з цими органами **зменшилася**
- Збільшилась важливість стосунків з **іншими органами**

Важливість неформальних стосунків з владою за видом ЗЕД



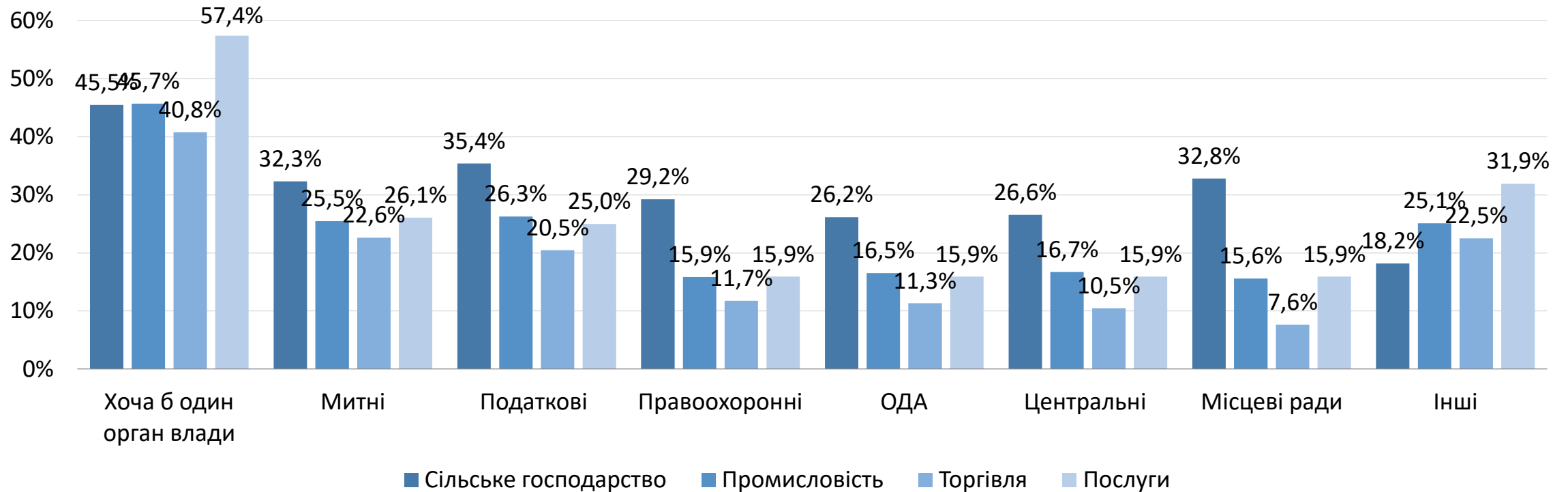
- **Виключно експортери** частіше вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки з органами влади, особливо з місцевими радами, правоохоронцями та ОДА

Важливість неформальних стосунків з владою за розміром



- Між підприємствами різних розмірів немає суттєвої різниці у частках тих, що вважають важливими стосунки **хоча б з одним органом влади**, але **мікропідприємства** рідше від інших називають різні органи влади

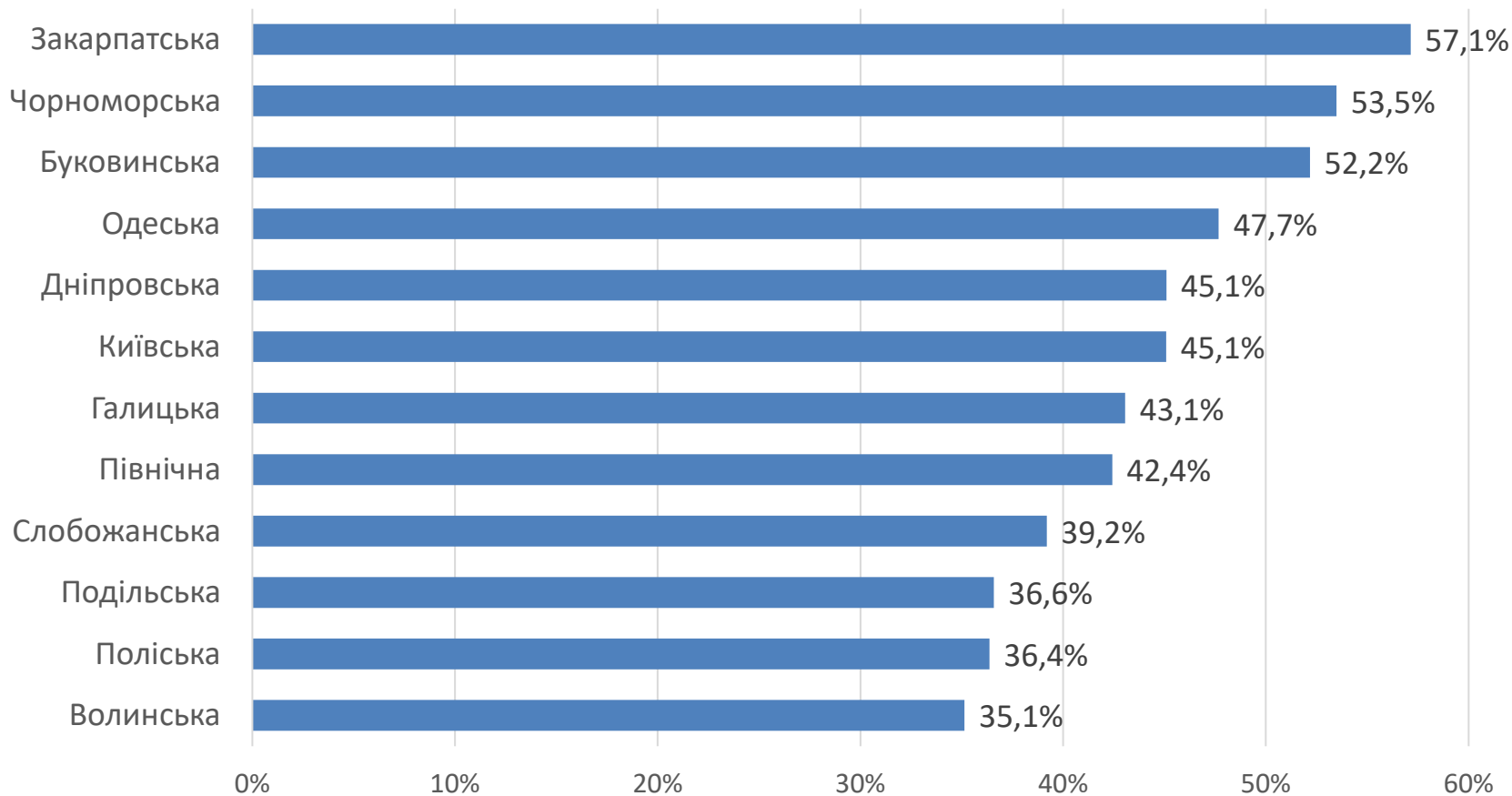
Важливість неформальних стосунків з владою за сектором



- **С/г підприємства** частіше від інших називають різні органи влади, але **у сфері послуг** найбільше тих, які вказали хоча б один орган влади, з яким вони вважають за потрібне «дружити»

Важливість неформальних стосунків з владою за митницею

Важливість неформальних стосунків хоча б з одним органом влади, %

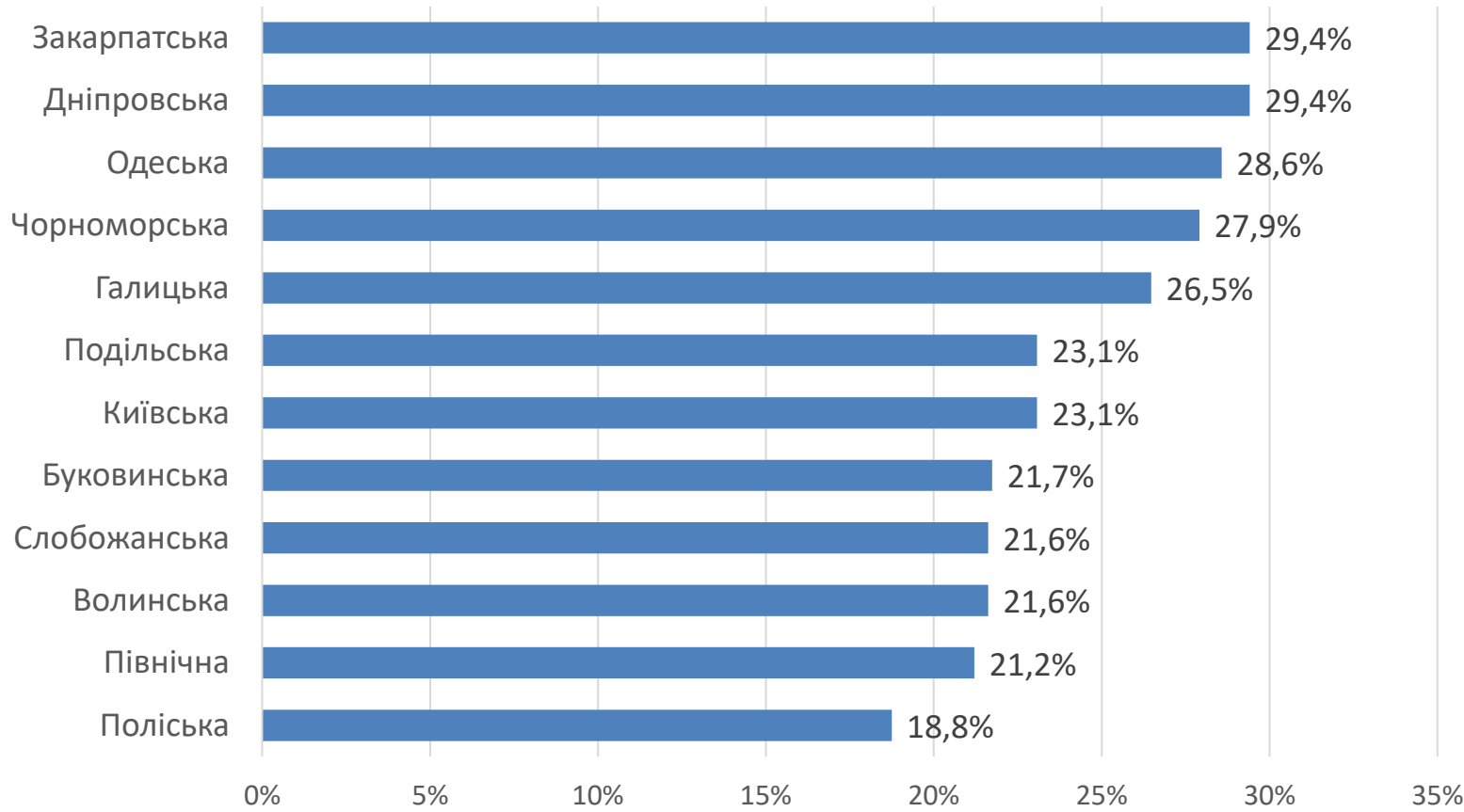


- Підприємства, що користуються послугами Закарпатської, Чорноморської та Буковинської митниць, **найчастіше** вважають важливим «дружити» хоча б з одним органом влади
- **Найрідше** так вважають підприємства на Волинській, Поліській та Подільській

Відповіді підприємств на Азовській та Східній митницях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних

Важливість неформальних стосунків з митними органами за митницею

Важливість неформальних стосунків з митними органами, %



- Підприємства, що користуються послугами Закарпатської, та Дніпровської митниць, частіше від інших вважають важливими неформальні стосунки з митними органами
- Підприємства на Поліській, Північній та Волинській митницях найрідше вважають за потрібне «дружити» з митними органами

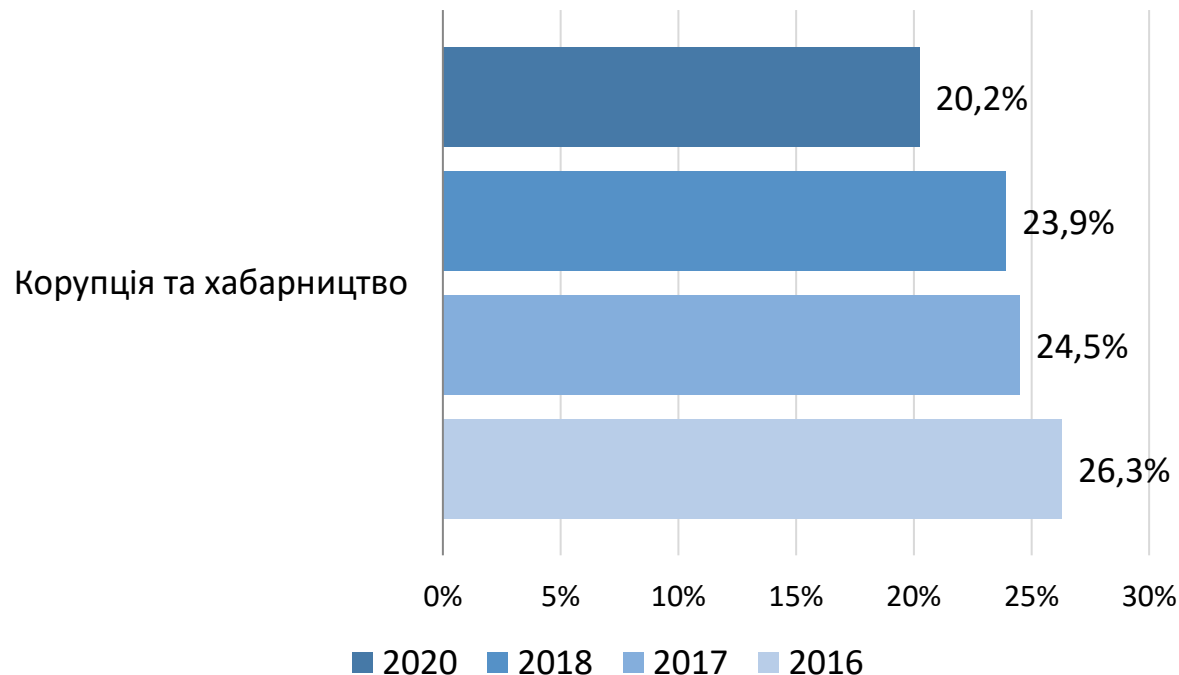
Відповіді підприємств на Азовській та Східній митницях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних

КОРУПЦІЯ НА МИТНИЦІ: АСПЕКТИ, ОЦІНКИ, ЗМІНИ



Корупція та хабарництво як проблема на митниці

Частка підприємств, які назвали корупцію та хабарництво серед проблем у роботі митниць



- Значення корупції та хабарництва як проблеми на митниці дещо **зменшилося** у порівнянні з попередніми роками
- У 2020 році вона – **на 4-му місці** у рейтингу проблем на митниці
- На перших трьох місцях – **недосконале митне законодавство, завищення митної вартості та недостатня прозорість і відкритість**
- 25,2% респондентів, які **вважають за потрібне підтримувати неформальні відносини хоча б з одним органом влади**, вважають корупцію та хабарництво проблемою на митниці
- Це більше, ніж частка тих, які **не вважають за потрібне «дружити» з владою (14,8%)**

Корупція як перешкода при проходженні митних процедур

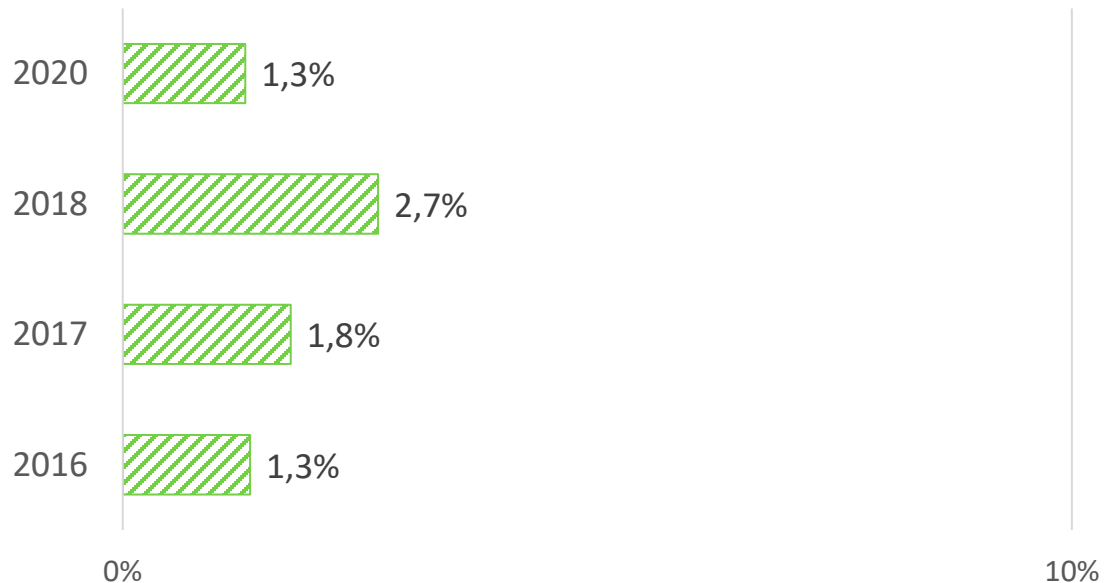
Проблема корупції при різних митних процедурах, % серед тих, що стикалися з проблемами



- Корупція **не належить до основних проблем**, про які повідомляють опитані при різних митних процедурах
- **Імпортери** частіше повідомляють про цю проблему
- Найчастіше про корупцію повідомляють при **визначенні митної вартості товарів** та при взятті проб і зразків товарів
- Ймовірно, що проблеми, про які респонденти говорять частіше (необґрунтованість перевірок і завищення митної вартості, нерівні умови для бізнесу) **містять корупційну складову**

Корупція як перешкода при експорті

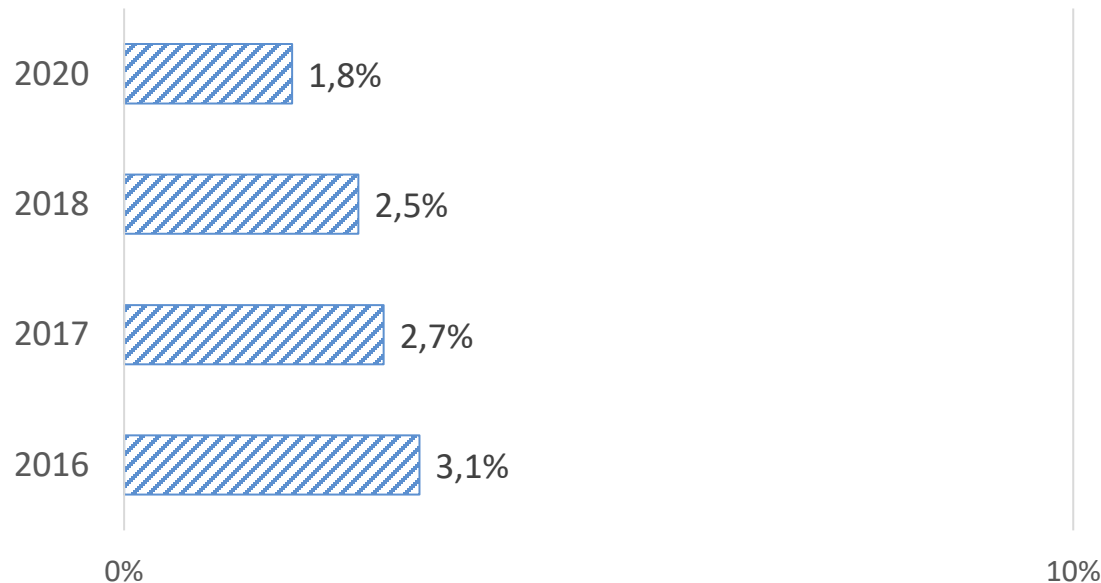
Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед усіх експортерів



- Значення корупції на митниці як перешкоди при здійсненні експорту **зросло у 2020 році** – вона вийшла **на 5-те місце** у рейтингу серед 18 перешкод
- Про цю проблему повідомляє **16,3% експортерів**, що стикалися з перешкодами
- Разом з цим, частка експортерів, які повідомляють про проблему корупції, **зменшилася** порівняно з 2018 роком
- Збільшення важливості корупції порівняно з іншими проблемами на фоні зменшення частки експортерів, що говорять про неї, може означати, що **із зменшенням важливості інших проблем для експортерів проблема корупції відчувається гостріше**

Корупція як перешкода при імпорті

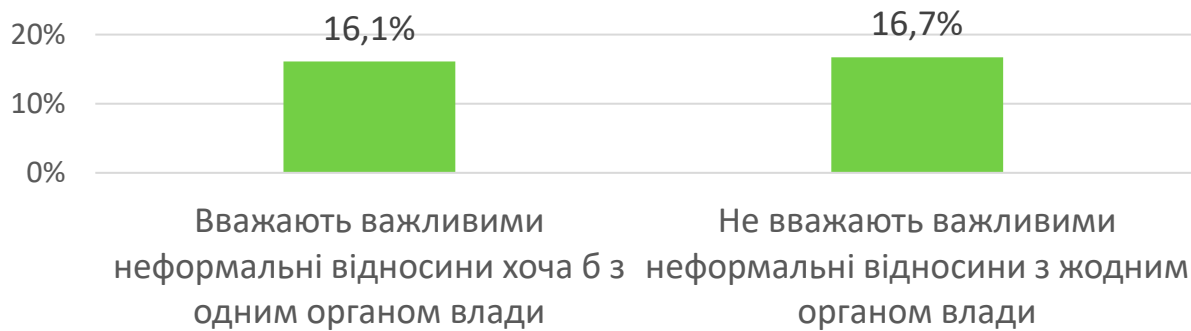
Імпорттери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед усіх імпортерів



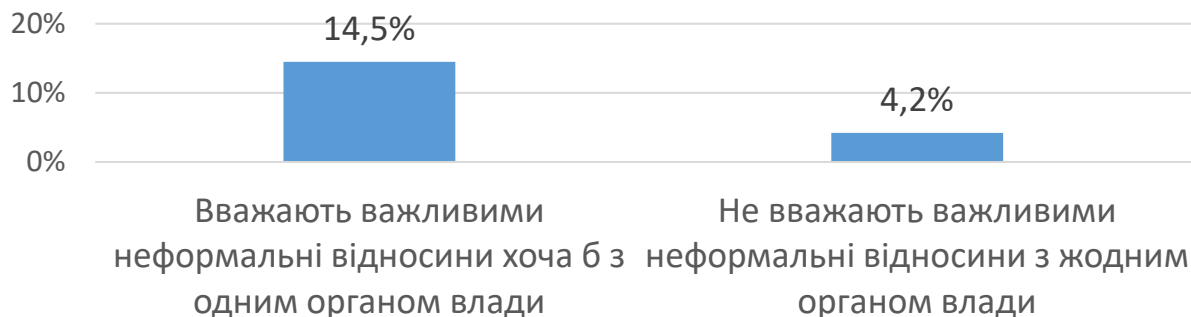
- Для імпортерів, які стикалися з перешкодами, важливість корупції **практично не змінилася**
- Про корупцію повідомляє **кожен десятий** імпортер, що стикався з перешкодами (9,9%). Вона знаходиться **на 11-му місці** у рейтингу 20 перешкод
- Частка імпортерів, що вказують на перешкоди, **також знизилась**
- Відповідно, **зменшилася** частка опитаних, які вказують на проблему корупції, **серед усіх** імпортерів
- Це може означати, що **проблема корупції пов'язана з іншими проблемами для імпортерів** і її актуальність знижується разом із зниженням актуальності інших

Корупція як перешкода при експорті та імпорті: зв'язок з важливістю «дружби» з владою

Експортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при експорті

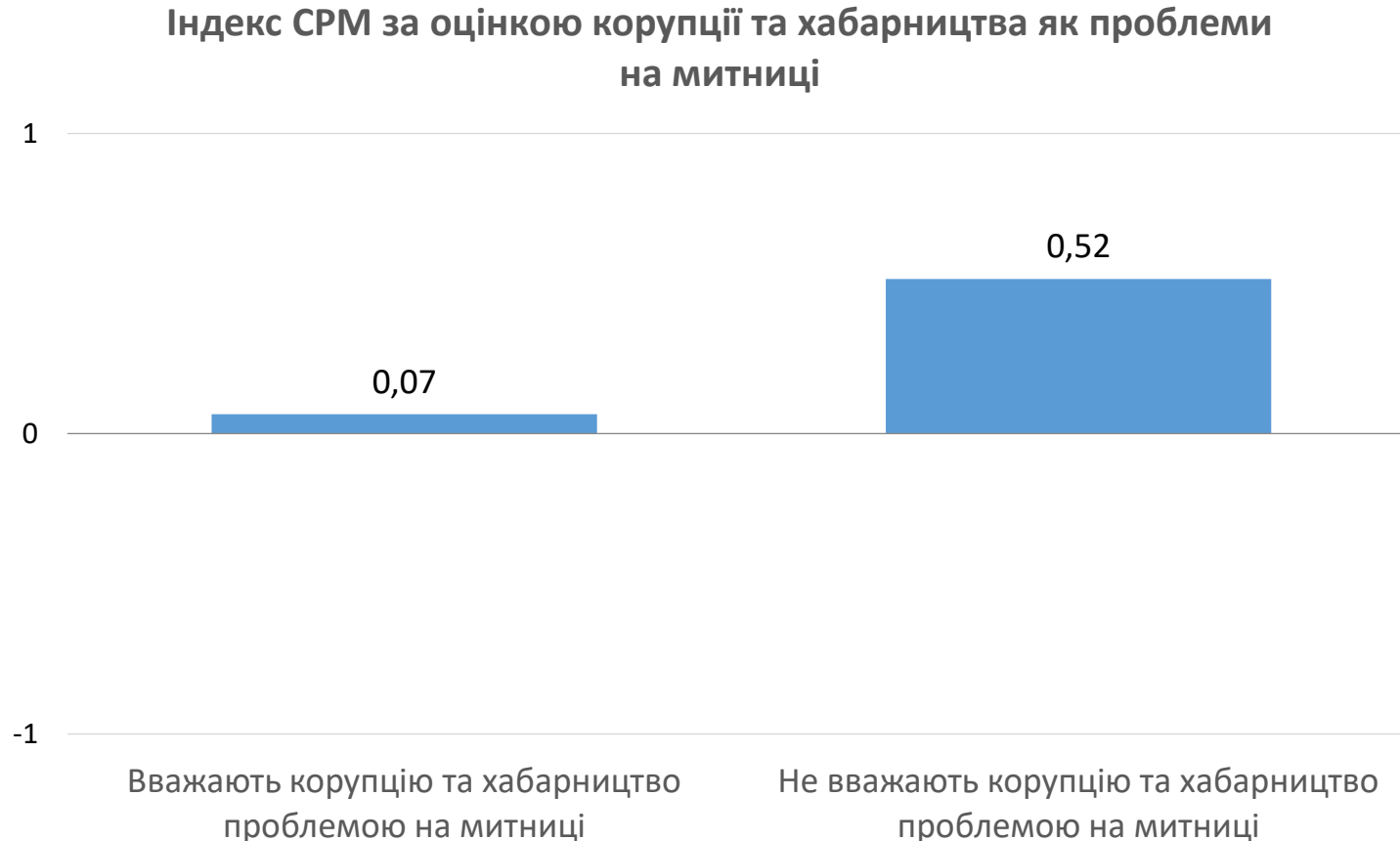


Імпортери, що називають корупцію на митниці перешкодою, % серед тих, що повідомили про перешкоди при імпорті



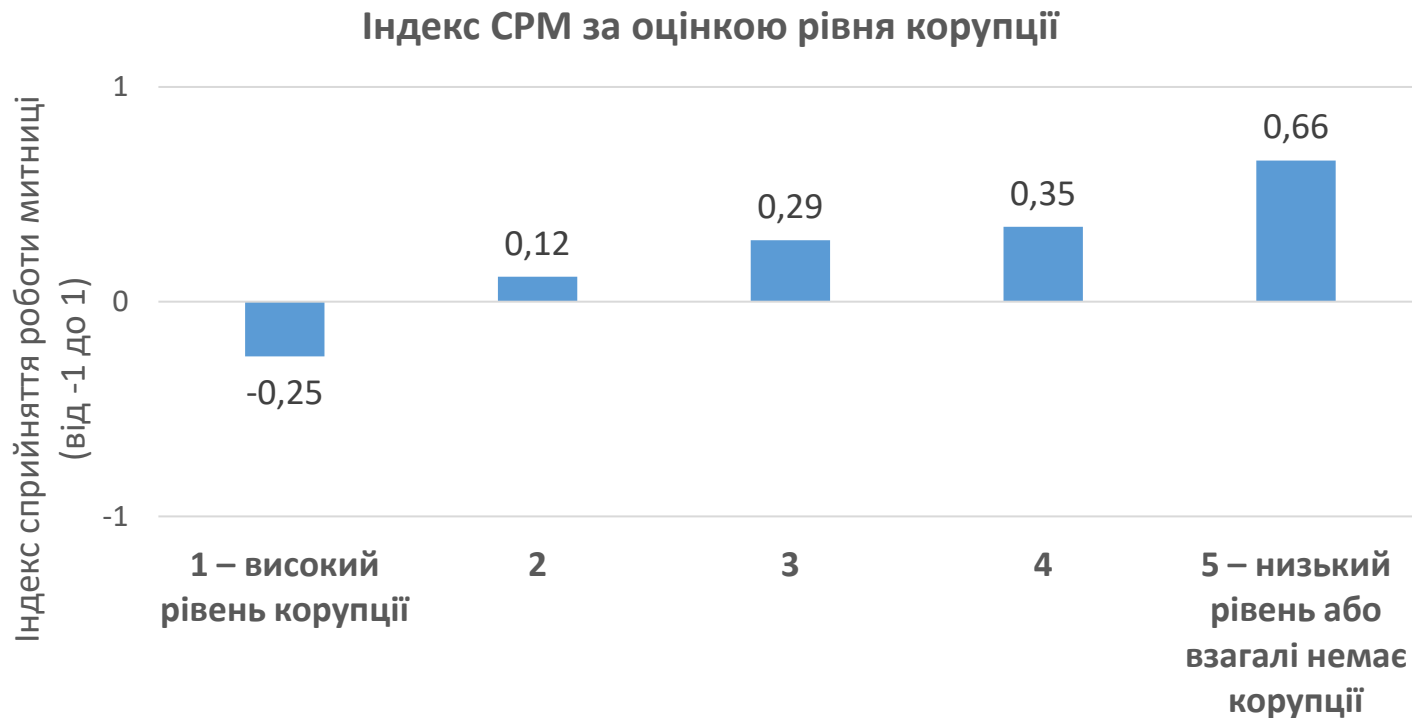
- Між експортерами, які вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки хоча б з одним органом влади, та тими, що стикалися з проблемами, але не бажають «дружити» з владою, **немає різниці** в оцінці корупції на митниці як проблеми
- 14,5% імпортерів, які **вважають за потрібне підтримувати неформальні стосунки** хоча б з одним органом влади, вважають корупцію на митниці проблемою
- Це більше, ніж частка тих, що **не вважають за потрібне «дружити» з владою: 4,2%**
- Це може означати, що імпортери трактують неформальні відносини з владою насамперед як засіб **захисту бізнесу**, а експортери – як засіб для **спрощення бізнесу**

Оцінки корупції та ефективності роботи митниці



- Сприйняття **корупції** як проблеми пов'язане з **гіршими оцінками роботи митниці**
- Це підтверджується аналізом за двома запитаннями: щодо **корупції та хабарництва** як проблеми на митниці та щодо оцінки **рівня корупції** на митниці
- Респонденти, які вважають **корупцію і хабарництво проблемою** на митниці, оцінюють роботу митниці **гірше** (Індекс сприйняття роботи митниці (СРМ) = 0,07), ніж респонденти, що не відмітили цієї проблеми (Індекс СРМ = 0,52)

Оцінки рівня корупції та ефективності роботи митниці

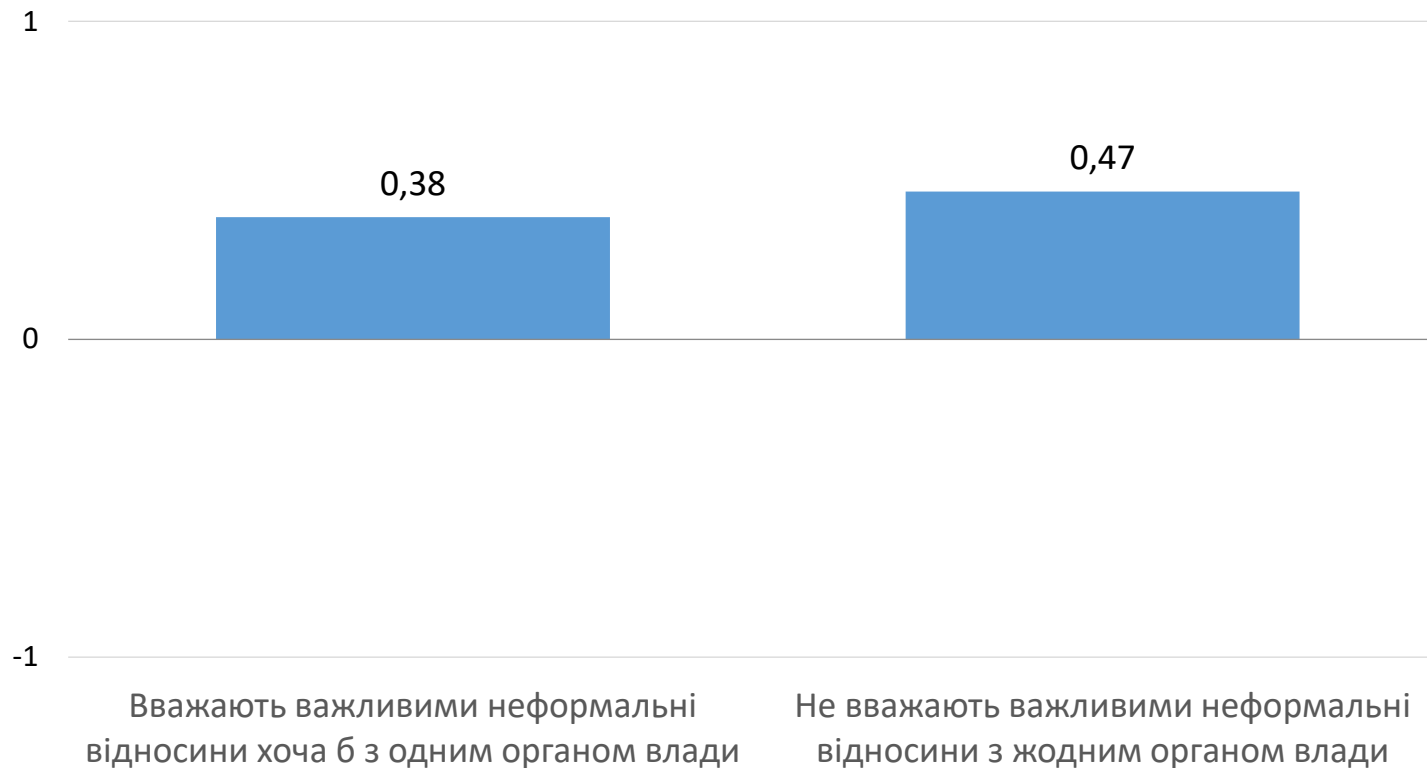


Оцінка рівня корупції на митниці
(1 - високий, 5 - низький або немає)

- Учасники опитування оцінили рівень корупції на митниці як досить низький: в середньому на **3,9 балів** (1 – високий, 5 – низький)
- **Погані оцінки рівня корупції асоціюються з нижчими оцінками ефективності роботи митниці в цілому** (помірна позитивна кореляція з Індексом СРМ, $r = 0,48$, $p = 0,00$)

Важливість «дружби» з владою та оцінки ефективності роботи митниці

Індекс CPM за важливістю неформальних стосунків з владою



- Респонденти, які вважають за потрібне підтримувати **неформальні відносини** хоча б з одним органом влади, оцінюють ефективність роботи митниці **дещо гірше** (Індекс CPM = 0,38), ніж ті, що так не вважають (Індекс CPM = 0,47)

Висновки (1)

«Сірий імпорт»: поширеність, протидія

- За оцінками респондентів, в середньому частка «сірого імпорту» на ринку складає 24,2% у 2020 році. Вона майже не змінилася з 2018 року, коли цю частку в середньому оцінювали як 25,3%.
- При цьому у 2020 році 72% підприємств змогли оцінити рівень «сірого імпорту» на своєму ринку. Це більше, ніж у 2018 році, коли таку оцінку змогли зробити лише дещо більше половини опитаних.
- «Сірий імпорт» не входить до ключових проблем при імпорті (9-те місце у рейтингу проблем)
- Для усунення «сірого імпорту» з ринку опитані найчастіше пропонують спростити та здешевити митні процедури. На другому місці серед запропонованих заходів – створення системи контролю за товарами від імпорту до продажу.

Криміналізація контрабанди

- Більш, ніж $\frac{3}{4}$ опитаних підтримують криміналізацію контрабанди товарів комерційного призначення, однак переважно пропонують ввести кримінальну відповідальність без позбавлення волі: цей варіант підтримують удвічі більше респондентів (53,2%), ніж кримінальну відповідальність з позбавленням волі (26,2%).
- Лише 15% респондентів виступають проти криміналізації контрабанди.
- Більше половини респондентів вважають за потрібне ввести кримінальну відповідальність за усі товари, ввезені з порушенням митних правил.

Висновки (2)

Корупція: важливі друзі

- 44,2% опитаних вважають, що для успіху бізнесу важливі неформальні стосунки хоча б з одним органом влади.
- Це дещо більше порівняно з 2018 роком, коли таких респондентів було 39,3%.
- Найчастіше це митні та податкові органи, але важливість «дружби» з ними у 2020 році зменшилася.

Корупція на митниці: аспекти, оцінки, зміни

- У 2020 році зменшилися частки як експортерів, так і імпортерів, що стикаються з проблемою корупції.
- При цьому важливість корупції для експортерів, що стикаються з проблемами, збільшилася (вона вийшла на 5-те місце у рейтингу проблем), а для імпортерів, що стикаються з проблемами, практично не змінилася (11-те місце).
- У 2020 році опитані рідше називали корупцію та хабарництво серед проблем на митниці, ніж у попередніх хвилях опитування.
- Незважаючи на те, що частки респондентів, що вказують на корупцію, зменшуються, сприйняття корупції як проблеми пов'язане з оцінкою роботи митниці: респонденти, які вказують на проблему корупції, та ті, які оцінюють рівень корупції як більший, дають гірші оцінки роботи митниці.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!

ПИТАННЯ?



КОНТАКТИ

сайт: www.tfd.ier.com.ua

e-mail: customs@ier.kyiv.ua

Facebook: www.facebook.com/tfd.ier



Проект «Підтримка Громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю»
виконує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
за фінансової підтримки
Європейського Союзу, МФ «Відродження» та Atlas Network

